

Таблиця 1

Показники центральності (доступності)

Центри	Велика Багачка	Гадяч	Глобине	Гребінка	Диканька	Зіньків	Карлівка	Кобеляки	Козельщина	Котельва	Кременчук	Лохвиця	Лубни	Машівка	Миргород	Нові Санжари	Оржиця	Пирятин	Полтава	Решетилівка	Семенівка	Хорол	Чорнухи	Чутове	Шишаки
	0,09	0,26	0,43	0,34	0,1	0,83	0,51	0,54	0,12	0,86	0,77	0,34	0,74	0,1	0,43	0,16	0,91	0,29	0,03	0,56	0,09	0,86	0,46	0	

Міста Глобине, Кобеляки, Лохвиця, смт. Козельщина, Машівка, Нові Санжари, Оржиця, Чутове, Семенівка характеризуються середнім значенням показника доступності (5,6-7,0), тому потребують підвищення рівня комунікативності середовища.

Найвищі показники індексу оптимальної зв'язаності (7,1-8,0), а отже елементи, що розташовані на периферії графу - це міста Гребінка, Карлівка, Кременчук, Пирятин і смт. Чорнухи. Проте, слід зазначити, що дані адміністративні одиниці сполучені транспортними комунікаціями із сусідніми областями. Тому необхідною є підтримка та подальший розвиток транспортної мережі саме у цих напрямках і до центру графу.

Найвищим показником ступеня центральності, Z (0-0,3) характеризуються смт. Велика Багачка, Котельва, Шишаки, міста Гадяч, Зіньків, Миргород, Полтава, Решетилівка, Хорол. Центром графу є смт. Шишаки ($Z=0$). Дані населені пункти мають вигідне транспортно-географічне положення. Вони максимально пов'язані з центром графу та іншими адміністративними одиницями області.

Міста Глобине, Кобеляки, Лубни, смт. Диканька, Козельщина, Нові Санжари, Оржиця, Чутове мають середнє значення показника центральності (0,31-0,6), їх комунікаційні взаємозв'язки менш варіативні, проте не менш інтенсивні (м. Лубни, смт. Диканька).

Показники центральності від 0,61 до 1,0 характерні для міст Гребінка, Карлівка, Кременчук, Лохвиця, Пирятин, смт. Машівка, Семенівка, Чорнухи. Населені пункти значно віддалені від центра графу, розташовані у низькокомунікативному середовищі, що знижує рівень їх транспортно-географічного положення.

Таким чином, аналіз показників центральності населених пунктів Полтавської області показав, що адміністративні одиниці регіону

характеризуються різним рівнем центральності (транспортної доступності) в залежності від їхнього транспортно-географічного положення.

В умовах інтегрування України до європейської транспортної системи стратегічним завданням є формування висококомунікативного середовища, у тому числі шляхом підвищення показників транспортної доступності населених пунктів, варіативності їх комунікаційних взаємозв'язків.

Список використаних джерел

1. **Наукові основи суспільно-географічних досліджень промислових агломерацій: Монографія.** / Гладкий О.В.; [за ред. С.І. Іщука]; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К.: ВГЛ «Обрії», 2008. 360 с.

*Макаревич І.М. к.пед.н., викл.
кафедри географії та методики її навчання
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ

Варто зазначити, що у період переходу до інформаційного суспільства необхідно підготувати людину до швидкого сприйняття та опрацювання великих об'ємів відомостей, оволодіння сучасними засобами, методами та технологією роботи з інформаційними ресурсами. Інформаційна компетентність представляє собою новий напрямок, який виник безпосередньо під впливом нових інформаційних технологій і створення електронних інформаційних технологій [1, с. 59].

Перш за все необхідно визначитись із термінами та поняттями:

Інформаційні технології - це методи й засоби формування та застосування навчально-інформаційних потоків у системі освіти.

Інформаційна компетентність - здатність на основі знань, навичок, умінь, наявної мотивації щодо оволодіння й критичного ставлення осягати сутність географічної інформації та інформаційних процесів, використовувати їх пізнанні докільця й соціальній діяльності людини, усвідомлювати проблеми пошуку та розуміти роль сучасних інформаційних технологій для розвитку географічної освіти.

Умовами ефективного формування інформаційної компетентності учнів є:

- 1) забезпечення позитивної мотивації учнів до оволодіння інформаційною компетентністю у процесі використання інформаційних технологій;
- 2) змістове оновлення змісту географії у контексті формування інформаційної компетентності учнів.

Зазначимо, що вдосконалення процесу підготовки учнів до життєдіяльності у контексті формування їх інформаційної **компетентності** має бути зорієнтоване, передусім, на розвиток стійкої спрямованості й **мотивації до**

активної інформаційної діяльності, здатності до самореалізації та творчості, має оптимізувати реалізацію принципів доступності, інформативності, самостійності.

Тобто основним у роботі вчителя є створення позитивної мотивації до самостійної інформаційної діяльності учнів з огляду на їх індивідуальні особливості учня. Прикладом такої співпраці є *елементи змагання*, прагнення до першості, ідентифікації з групою засобами координації й кооперації спільних зусиль, що підвищує продуктивність навчальної діяльності як окремого учня, так і групи змагання. На наш погляд, цю співпрацю варто доповнити ще однією особливістю - конструюванням навчання, яка полягає у послідовному моделюванні предметного змісту географії, адже це сприяє формуванню інформаційної компетентності учня, розвитку вміння навчатися самостійно, здатності контролювати свої дії, оптимально зважати на рівень сучасної інформатизації.

Вважаючи що інформатизація закладів загальної середньої освіти інтенсифікує формування інформаційного складника географічної компетентності учнів то однією з важливих умов її формування є *самостійна робота*, яка виконується за завданням і під керівництвом учителя, але без його безпосередньої участі. Це виховує в учнів здатності брати на себе відповідальність, самостійно розв'язувати проблему.

Метод комп'ютерного моделювання й автоматизованого навчання, передбачає активну участь учнів в обговоренні актуальних питань географії у формі онлайн-спілкування, інтернет-конференцій, форумів, чатів тощо. До цього методу вдавалися під час виконання учнем творчих завдань, використання матеріалу в ході самостійної інформаційної діяльності, яка має три рівні (репродуктивний, реконструктивний, творчий) і виконує пізнавальну, самоосвітню, виховну, стимульовальну, діагностичну, технологічну функції.

Для формування інформаційної компетентності ефективним став *метод проєктів*, що полягає у творчому засвоєнні учнями отриманої інформації в процесі навчання, де результатом стає навчальний проєкт у паперовій, електронній формі. Цей метод передбачає публічний захист, написання реферату, доповіді.

Гровий метод створює позитивну взаємодію у тандемі «комп'ютер - учень», коли комп'ютер виставляє бали за кожен правильну відповідь чи правильно розв'язану ситуацію гри, що стимулює навчальну діяльність. Витлумачуючи гру як метод побудови навчального процесу для освоєння соціальної реальності, в ній виділяються ігрові ролі, правила ігрової дії, моделювання ігрового процесу, що сприяє глибокому практичному входженню учня до світу професій через виконання певних елементів інформаційної діяльності.

Інформаційно-дослідницький метод, передбачає формулювання мети, завдань і проблеми дослідження на основі зібраної й опрацьованої інформації, окреслення предмета та об'єкта, добір методів і безпосередню реалізацію пошуку [2, с. 116].

Найбільш вдалим до застосування став *наочний метод*: ілюстрований

супровід інформаційних даних географічного змісту; демонстрація зібраного матеріалу за допомогою мультимедіа у вигляді малюнків, схем, виділення, кольору тощо. Для досягнення конкретних дидактичних цілей, зокрема для наочного представлення інформації, варто застосовувати комп'ютер, що суттєво збільшило демонстраційні можливості навчальної інформації, наприклад, як мультимедіа супровід тем', що розроблені для оптимізації змісту фахових дисциплін.

Усе це можливе завдяки комбінованому використанню комп'ютерної графіки, анімації, зображення, звуку. Крім того, залучено такі види мультимедіа, як навчальні фільми, за допомогою яких відтворюють географічні процеси, мультимедіа, презентації (функціональні засоби для захисту творчих робіт), відео демонстрації (блокове подання об'єктивних наукових фактів і явищ, що слугує джерелом необхідної інформації, яку учень повинен отримати самостійно для її свідомого засвоєння). З огляду на це важливою умовою проєктування освітнього середовища для підвищення ефективності процесу формування інформаційної компетентності є використання творчих завдань, написання навчальних проєктів, рефератів, доповідей, науково-дослідницька діяльність.

Ефективними для виконання зазначених завдань є *інформаційно-інтеграційні технології*.

Прикладом інформаційно-інтеграційної технології слугує технологія організації телеконференцій, під час яких відбувається «мозковий штурм» із конкретного питання географічного змісту з використанням баз даних, комп'ютерного моделювання географічних процесів і явищ, обчислювальних засобів, що забезпечує опанування, зберігання й перероблення інформації.

Для широкої інтеграції інформації географічного змісту використовувалися мультимедійні системи навчання: новітні розробки із застосуванням комп'ютерних технологій (анімаційна графіка, відеофільми, звук, інтерактивні можливості, використання віддаленого доступу й зовнішніх ресурсів тощо). За їхньою допомогою вчитель має змогу надавати велику кількість корисної географічної інформації в зручній і доступній для учнів формі.

Одна з важливих форм інноваційного навчання нетрадиційні уроки. Нетрадиційний урок - це імпровізоване навчальне заняття, що має нестандартну (невизначену) структуру та незвичайний задум й організаційну форму (наприклад, особистісно зорієнтований урок, урок у проблемному навчанні, модульний урок, урок-гра, рольова гра, урок-діалог, бінарний урок, урок-вікторина, захист проєктів, урок-лекція, урок-конференція) [3, с. 19].

Вони відрізняються від звичних комбінованих уроків метою, у якій переважає орієнтація на розвиток здібностей, інтересів, нахилів учнів, їхніх специфічних умінь, на отримання певних знань чи вироблення окремих загально навчальних умінь, а також відсутністю послідовності елементів уроку, передбаченої установленою типологією уроків; наявністю в структурі уроку ознак інших форм навчання.

Таким чином, формування інформаційної компетентності виступає

чинником пізнання процесів у природі і суспільстві, забезпечує позитивну мотивацію учнів до оволодіння знаннями у процесі використання інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. **Браславська О. В.** Науково-технічні інновації й сучасна географічна освіта / **О. В. Браславська** // 36. наук, праць Уманського державного педагогічного ун-ту імені Павла Тичини / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. - Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. - Ч. 3. - С. 57-62.
2. **Освітні технології та їх використання на уроках географії (з досвіду роботи вчителів області) / упорядник С. Г. Мойсеєва.** - Черкаси : Лабораторія природничо-математичних дисциплін Черкаського ОПОП, 2007. - С. 116.
3. **Осніцька М. О.** Формування компетентності продуктивної творчої діяльності на уроках географії / **М. О. Осніцька** // Географія та економіка в рідній школі : науково-методичний журнал. - 2015. - №4 (158). - С. 17-20.

*Максютов А.О. к.лед.н., доц.
кафедри географії та методики її навчання
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
e-mail: andriy.maksyutov@udpu.edu.ua*

ГЕОКУЛЬТУРНА РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ СВІТУ

«Культура» і «цивілізація» - поняття, широко вживані і в науково-публіцистичній літературі, і в повсякденному житті. У самому широкому сенсі під культурою розуміють все те, що створено людьми в процесі фізичної та розумової праці (з підрозділом на матеріальну і духовну культуру). Поняття «цивілізація» іноді вважають синонімом поняття «культура», але частіше в нього вкладають дещо більш широкий зміст.

Географія культури та релігій вивчає територіальну диференціацію культури та релігій і окремих її компонентів, способу життя і традицій населення, елементів матеріальної і духовної культури, культурної спадщини попередніх поколінь. Оскільки ж культура відображає не тільки зв'язок часів, а й величезну сучасну національно-етнічну різноманітність і своєрідність світу, то, цілком природно, виникає і питання про підрозділ світу на культурні регіони.

Сітки культурного районування світу сильно розрізняються за ступенем своєї диференціації. Сама генералізована з них зводиться до виділення західного і східного культурних (цивілізаційних) регіонів. Більш диференційована сітка ґрунтується на виділенні західного (християнського), китайсько-конфуціанського, індо-буддійського і арабо-мусульманського культурних (цивілізаційних) регіонів. Американський політолог С. Хантінгтон запропонував виділяти вісім подібних регіонів: західний (християнсько-католицький), слов'янсько-православний, ісламський, конфуціанський,

індуїстський, японський, латино-американський та африканський - перші шість за релігійною, а останні два за географічною ознакою [3, с. 114].

Кілька більш детальних районування запропонував видатний вітчизняний економіко-географ В. Вольський, який виділив в сучасному світі 12 цивілізаційних макрорегіонів. Регіони Західної Європи, Східної Азії та Російсько-Євразійський, на його думку, в'я основному формувалися у власних регіональних «котлах». Північноамериканський і Австралійський регіони - переважно переселенські, відділилися від Західної Європи і стали значною (Північна Америка) або в дуже великій мірі (Австралія) різновидами і продуктами британської цивілізації. Регіон Латинської Америки сформувався в результаті складного і нерівномірного сплаву кількох культур - традиційних індіанських, європейських, африканських, сучасних північноамериканських. Два азіатських регіони - Південна і Південно-Східна Азія - продовжують розвивати свою самобутність. Середній Схід і Північна Африка - регіон зародження і абсолютного панування мусульманства, що сформувався в основному завдяки внутрішньорегіональним процесам. А Африка на південь від Сахари - це найбідніший і відсталий регіон світу, найбільш спустошений колоніалізмом протягом останніх п'яти століть. В якості окремого макрорегіону В. В. Вольський виділяє і недавно сформувалася в цій якості Центральнo-Східну Європу [1, с. 123].

Прикладом ще більш детального культурно-цивілізаційного районування може служити районування, яке запропонував англійський історик і соціолог А. Тойнбі. Всього А. Тойнбі виділив 21 розвинуту цивілізацію: західну, візантійську, російську, китайську, арабську, індійську, мексиканську і деякі інші. Крім того, він позначив ще чотири цивілізації, які, на його думку, зупинилися в своєму розвитку, і п'ять «мертвороджених» цивілізацій.

Але саму диференційовану сітку культурно-цивілізаційного районування запропонував Л. Кришюнас. Він виділив 13 так званих цивілізаційних світів, що підрозділяються на 38 геоісторичних районів. При цьому до розряду цивілізаційних світів він відніс: Південну Азію; Індокитай і острівну Азію; Східну Азію; Центральну Азію; Середній Схід і Кавказ; Близький Схід і Північну Африку; Передню Азію і Балкани; Східну Європу; Західну Європу; Далекий Схід Євразії; Латинську Америку; Англо-Саксонську Америку; Африку на південь від Сахари [2, с. 76].

У вітчизняній навчальній літературі до виділення культурних регіонів світу вдаються досить рідко, волюючи звичайне його членування на частини світу, материки, природні та економічні регіони і субрегіони. Але в західній навчальній літературі виділення культурних регіонів є загальновизнаним. У всіх країнознавчих підручниках географії світ поділяється саме на такі регіони, хоча самі їх сітки автори конструюють значною мірою по-різному. Проте фактично завжди або майже завжди виділяють Англо-Америку, Латинську Америку, Африку на південь від Сахари, а Північну Африку об'єднують в один культурний регіон з Південно-Західною Азією. Але в районуванні Європи та решти Азії різночитань залишається ще багато.